

Перейшла в детективну розповідь і стійка пара характерів: герой - оповідач. Герой – людина, що тонко мислить, ексцентрична, наділена потужної логічної здатності. Оповідач персонаж симпатичний, енергійний, простуватий, хоча й шляхетний. Функція героя розкривати таємницю, знаходити злочинця; функція оповідача - робити невірні припущення, на тлі яких проникливість героя видається геніальною.

Сюжетна структура цих розповідей стереотипна. Вона має два шари: поверхневий і глибинний. На поверхні - учинки героя, у глибині - робота його думки. Поверхневий шар бідний, але бідність фізичної динаміки компенсується напруженою внутрішньою, інтелектуальною дією.

Герой аналізує, зіставляє факти, бере під сумнів усяку деталь і всяке припущення. У хід ідуть його величезна ерудиція і потужна здатність до логічного міркування. Його інтелект руйнує помилкові побудови й на їхньому місці зводить невразливу концепцію, що містить розв'язок завдання. При цьому По розкриває сам процес мислення, та його принципи. Пафос детективних розповідей не тільки в розкритті таємниці, але, насамперед у демонстрації краси й величезних можливостей розуму, що тріумфує над анархічним світом «непоясненого». Логічні новели - дослідження роботи інтелекту й одночасно гімн йому [4, 74].

У логічних розповідях письменник розглядає два типи свідомості, які умовно можна означити як тривіальне й нетривіальне. Тривіальна свідомість представлена всіма персонажами, крім Дюпена й Леграна. Воно більш-менш рівнозначно розсудливості й відповідно не визнає ніякого інакомислення. Його основні ознаки - прихильність до прагматичної логіки й прагнення відзначити все, що не укладається в рамки примітивного раціоналізму, відносячи його в області «дивного», «непоясненого», «загадкового».

Специфіка оповідання в логічних розповідях По полягає почасти в тому, що момент інтуїтивного осяяння - усього лише вихідна точка «аналітичних» міркувань героя.

Багатство й величезна креативна сила дивовижної фантазії По – найприкметніша риса його таланту. Та Ф. Достоєвський відзначив у ній ще одну оригінальну особливість: «У здатності його уяви є така особливість, яку ми не зустрічали ні в кого, – це сила подробиць...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. История зарубежной литературы XIX века: Учеб. для филол. спец. вузов/ В.Н.Богословский, А.С.Дмитриев, Н.А.Соловьева и др.; Под ред. Н.А.Соловьевой. – М.: Высш.шк., 1991. – С.381-382.
2. Наливайко Д.С., Шахова К.О. Зарубіжна література XIX сторіччя: Підручник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – С. 400-401. 3. Гиленсон Б.А. История литературы США: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – С.97-99.
3. Храповицкая Г.Н., Коровин А.В. «История зарубежной литературы: Западноевропейский и американский романтизм: Учебник/Под ред. Г.Н.Храповицкой. – 2-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2003. – С.398-401.

Матюніна І.

Науковий керівник – доц. Боднар В. Т.

ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ НАТАНІЕЛЯ ГОТОРНА «ЧЕРВОНА ЛІТЕРА»

Задум «Червоної літери» викристалізовувався у письменника поступово, але неухильно. Про це свідчать і його оповідання, і щоденникові записи. Ось, наприклад, такі: «Символізувати моральну або духовну недугу тілесною; так, коли людина скоїть якийсь гріх, це може призвести до появи виразки на її тілі; розробити» [1, 21]. Або: «Історія про наслідки помсти, котра перетворює на диявола того, хто її здійснює». В оповіданні «Чорна вуаль священника» (1836), що викликало своєю алегоричністю багато спроб інтерпретації, вже є передчуття проблематики «Червоної літери», символіки та емблематики цього роману. [1,34]. Сама червона літера, оздоблена золотою вишивкою, яку носить на сукні якась молода гарна жінка, з'являється на сторінках оповідання «Ендікотт і червоний хрест» в тій його партії, де йдеться про рідкісно жорстоку вигадливість богобоязливих пуритан щодо покарання тих, хто, на їхню думку, порушив господні заповіді (до речі, це один із найяскравіших у Готорна проявів його безкомпромісного засудження антигуманності новоанглійського пуританства). В цьому оповіданні, як і в деяких інших, близьких до нього тематично, недвозначно виявилось прагнення автора до суворої об'єктивності оповіді. Вона принципово важлива в романі «Червона літера». Ця об'єктивність творить у поєднанні з авторською суб'єктивністю, невід'ємною від романтизму, суперечливу художню, стилістичну єдність. Об'єктивність особливо відчувається у зображенні історичного тла, є вона і в обумовленому часом конфлікті, неможливому саме в такому варіанті в іншу, пізнішу добу, і у певних рисах психології героїв, також часово обумовлених. Це з'єднання суперечливих тенденцій у прозі Готорна не було лише його відкриттям. Воно взагалі характерне для американського романтизму. Але у Готорна ця синтетичність виявилася надто помітно [4, 56].

У «Червоній літері» порушені проблеми духовності і моралі, зіткнення трьох вдач, трьох моральних позицій, трьох уявлень про призначення людини, її права, обов'язки, щастя, кохання, честь, сумління, гріх, покуту, помсту тощо. Хоча дія роману відбувається протягом кількох років, справжнього розгортання сюжету в часі практично нема. Кожний персонаж визначений як особистість вже на початку твору і мало змінюється у своєму ставленні до основного конфлікту. Стають лише виразнішими риси, закладені в ньому первісно. Головні події з життя кожного з трьох, які обумовили їх подальшу долю, відбулися до початку роману. Читач дізнається про них через спогади. Передісторія подана коротко, пунктирно, лише самі факти без заглиблення в подробиці.

Роман має дві кульмінації. Це перша сцена на майдані біля ганебного стовпа і остання, яка завершує життя двох героїв і визначає подальше існування героїні. У сповненій високого драматизму першій сцені ми бачимо молоду жінку з немовлям на руках, яку виводять з міської в'язниці і ставлять на ганьбу і наругу до

ганебного стовпа. На її грудях палає червона літера «А», примхливо прикрашена золотим гаптуванням. Цю літеру, з якої починається англійське слово «adulteri» – «перелюбство», – знак свого невибачального гріха – головна героїня роману Естер Прінн виготовила сама. І в цьому, як і у виразі її обличчя, у відмові назвати судді ім'я коханця, батька її дитини, – в усій поведінці молодшої жінки виявляється гордість та сила духу, смілива вдача й уперта воля. Вона визнає свою провину і ладна все життя спокутувати її. В натовпі пуритан на майдані Естер засуджують усі, хоча автор тонко передає через репліки присутніх градації цього осуду. Провина гарної англійки в тому, що, одружена зовсім юною з видатним ученим похилого віку, вона шанувала чоловіка, та ніколи не кохала його (про це читач дізнається з думок Естер біля ганебного стовпа), а коли вже після їхнього переїзду з Англії до Америки чоловік поїхав кудись у своїх справах і не повернувся, вона через два роки марного чекання покохала іншого і народила від нього дитину [2, 97].

Подія, котра відбувається на майдані біля в'язниці, не має в собі нічого незвичного, якщо взяти до уваги час – кінець XVII ст. й місце дії - пуританський Бостон. Загострює ситуацію те, що промовити до сумління грішниці, закликати її виказати ім'я коханця має сам цей спокусник - священник Дімсдейл, а серед присутніх саме в час покарання з'являється ніким невпізнаний чоловік засудженої, який перебував у полоні в індіанців. Збіг обставин малоімовірний, але для романтизму досить типовий.

Дімсдейл, чудовий проповідник, добра і чесна людина, через слабодухість не наважується прилюдно визнати правду, а старий чоловік Естер вирішує, зберігаючи інкогніто, дізнатися, хто спокусив його дружину. Все, що складає далі основну частину роману, відбувається головним чином в душах Естер Прінн, явної грішниці, Дімсдейла-грішника прихованого, і Чіллінгворта, грішника найстрашнішого, бо він присвячує своє існування помсті. Естер завдяки своїй прямоті і гідності, з якою вона носить знак ганьби - літеру А, стає навіть в очах немилосердих пуритан людиною, гідною якщо не поваги, то подиву. Священника мучать такі нестерпні докори сумління, що у нього на грудях там, де серце, відкривається болюча рана у вигляді червоної літери А. Ніхто не бачить цієї рани, а читач дізнається про неї лише завдяки авторським натякам. Видно лише, як Дімсдейл все більше марніє, все палкішими стають його проповіді, в яких він непомітно для інших виплескує біль свого серця. Його муки тим жахливіші, що парафіяни вважають свого пастиря майже святим. Чіллінгворт, який уславився в Бостоні як чудовий лікар, здогадується про провину Дімсдейла. Охоплений жагою помсти, він вкрадається в довіру нещасного і під приводом його лікування піддає священника витонченим моральним тортурам. Прагнення помститися перетворює вченого на жадливу потвору. Він деградує морально і фізично, стає схожим на диявола. Вузол трагічних стосунків розв'язує лише смерть. Наважившись, нарешті, визнати свій гріх, вмирає Дімсдейл. Вмирає і месник Чіллінгворт, бо помста випалила його і з загибеллю священника-грішника йому нема чим жити. Естер лишається живою для того, щоб творити добро тим людям, які переслідували її [2, 105].

У драмі, розказаній Готорном, є ще одна діюча особа – «дитина гріха» маленька Перл - найромантичніша і найзагадковіша постать роману. Вона символізує своєю дивною вдачею те, що гріх падає й на тих, хто ні в чому не завинив. У дитині примхливо змішані добро і зло, вона не по-дитячому мудра й прониклива, її інтуїція межує з дивом, вона читає в серцях і передбачає події. Перл може бути веселою й доброю, а може вражати своєю невгамовністю, навіть жорстокістю. Вродлива, як і її мати, вона буває схожа на маленького злого, шкідливого ельфа, страшного в гніві, немилосердного навіть до Естер. Лише покаяння Дімсдейла знімає злі чари з дитини і вона стає здатною на кохання і добро. Пробудження душі дівчинки - ще один доказ центральної думки роману про благородну силу правди і руйнівну - брехні. Зростаючи в атмосфері ненависті, підозри, двозначних таємниць, які оточували її матір, і які вона не могла до кінця збагнути дитячим розумом, Перл формується як негативна особистість, і лише правда про батьків знімає з неї чари зла [3, 56].

Найвіддалішими в романі з точки зору психологічної глибини є образи Естер Прінн і Артура Дімсдейла. Кожний з них проходить свій шлях пізнання через страждання і автор докладно розглядає і описує саме в плані психології етапи цього шляху. Естер усупереч усьому не оздоблюється, не ламається, а стає ще міцнішою й перебирає на себе біль і муки інших людей, стаючи їм підпорою, сіючи навколо себе світло добра і віри. Священик Дімсдейл, не наважуючись сказати правду, як пише Готорн, «був притиснутий до землі, як і найнищіші». Але, і в цьому письменник розкриває парадоксальність ситуації грішника, який несе в душі муку невизнаного гріха: «Цей тваряк тісно поріднив його з усім грішним братством людей і змусив серце священника трепетати разом з їх серцями. Разом з ними він переживав їх горе і тисячам слухачів виливав своє власне страждання...». [3, 79] В усьому, що пов'язане з цими двома персонажами, автор виходить на загальнолюдський універсальний рівень психологічної проблематики, надає їм актуальності для наступних поколінь. Історично обумовлені характери набувають ширшого змісту.

Образи Чіллінгворта і Перл психологічно не такі виписані. В них подекуди діє авторська романтична сваволя. Вона із зайвим натиском перетворює першого на повчальний приклад руйнівної дії сліпої мстивості, а другу - на втілення думки про широту впливів гріха і неправди, які втягують у своє хибне коло і тих, хто лише опосередковано до них прилучився. Стенлі Т. Вільямс сформулював у канонічній «Літературній історії Сполучених Штатів Америки» у вигляді риторичних запитань моральну проблематику «Червоної літери» (риторичних, бо автор не дає на них остаточної відповіді): «Чи було гріхом одруження Чіллінгворта, бо він на нього нездатний? І якщо ні, чи не вступає його покарання у жахливу суперечність з його провиною, такою малою? Чи є його головною помилкою те, що... він присвятив своє життя науці? Чому його жага помсти Дімсдейлу переросла у протиприродну любов-ненависть? Як можна пояснити ту обставину, що падіння Дімсдейла починається... біля брами раю - з духовної чарівності Естер? Чому боягузство Дімсдейла, котрий не визнав своєї провини, піднесло його на височині, з якої він повчав свою паству? Чому визнання власної вини звільнило Естер від почуття каяття? І справді, чому все, що сталося з Естер, збагачує та ушляхетнює її?». [1,87]. Відсутність відповідей на ці запитання в романі уявна, автор

підштовхує читача до певних відповідей. Треба думати, він хотів змусити тих, хто взяв до рук його твір, роздумувати над цими етичними, моральними проблемами і самостійно доходити висновків, що і було б універсальною школою виховання моральності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Н.Готорн. Избранные произведения: В 2 т. – Л., 1982.
2. Наливайко Д., Шахова К. Зарубіжна література XIX ст. Доба романтизму, 1997.
3. Николіюкин А. Н. Американский романтизм и современность. – М., 1968.
4. Аксенов А.В. Н. Готорн и американский пуританизм: антиномии творческого освоения // Феномен творческой личности в культуре. – М., 2006. – С. 472–482

Макогін О.

Науковий керівник – доц. Боднар В. Т.

СВОЄРІДНІСТЬ ГЕРОЯ В «СХІДНИХ ПОЕМАХ» ДЖ. БАЙРОН

Після знаменитої поеми «Паломництво Уайльда Гарольда» були «східні поеми», в яких розвивається «байронічний світогляд». Водночас в цих творах з'являються нові мотиви й тенденції, а також герої, наділені іншими рисами. До цього циклу включають поеми написані в 1813-1816 рр., тобто ще в англійський період творчості Байрона: «Гяур» і «Абідоська наречена» (обидві 1814) і видані окремою книжкою «Облога Коринфа» й «Паризіна». До східних поем іноді відносять також поему «Мазепа» (1818).

Мета статті – охарактеризувати художню своєрідність героя в «східних поемах» Дж. Байрона.

Д.С. Наливайко зазначав, що «топос «Схід» є умовним», оскільки «схід» в цих поемах є не стільки географічно-історичною реальністю, скільки ідейно-тематичним дискурсом, соціопсихологічним за своїм характером» [3, 17].

Одним з перших творів цього циклу була поема «Гяур». Події в ній відбуваються на Туреччині (як засвідчує підзаголовок поеми – «Фрагмент турецької повісті»). У творі зображено криваві сутички між ворогуючими загонами, а також «нескінченно довгі дні спогадів і страждань Гяура в монастирі і години останньої сповіді» [1, 1292]. У творі не сказано навіть його справжнє ім'я, бо прізвисько «гяур» характеризує його як іновірця. Тому людина, яка відкинула власну віру часто викликає нерозуміння з боку інших людей. Ця грань людського життя розкриває героя як людину, яка керується тільки власними почуттями.

Наступним твором, який відкриває світоглядну позицію Дж. Байрона, є поема «Шильйонський в'язень». Ця поема майже вся була написана у в'язниці. А присвячений цей твір женеvському патріоту Франсуа де Болівару.

Саме тому увесь сюжет поеми ніби пройнятий бажанням волі. Головний герой скутий у кайданах, не може навіть закрити мертвим очі. Таким чином автор дуже гонко змальовує психологізм свого героя.

У поемі «Корсар» розроблено новий конфлікт: головний герой кохає жінку, яка належить іншому, й стає жертвою насильства, після чого він живе всепоглинаючими пристрастями ненависті й помсти. Ці взаємини людини з іншими людьми дають віддзеркалення часу, в якому творив автор.

Деякі мотиви, розроблені у «східних поемах», мають місце і в поемі «Мазепа», але в ній вони проявляються досить блідо і не стають провідними. Сюжет цієї поеми англійський поет знайшов в «Історії Карла ХІТ» Вольтера (1731), в її IV розділі йдеться про українського гетьмана І. Мазепу. Він змальований співзвучно з байронізмом, як мужня, витривала людина, що здатна витримати будь-який удар долі.

Саме у цих та інших поемах народився «байронічний герой», який утілює в собі стихійну силу дикої природи. Він красивий і водночас потворний, благородний, але здатний вчинити низький вчинок. Його пристрасть схожа на ураган, невимовної сили. Цей герой є носієм абсолютно чоловічого начала в первісному його вияві. Новий тип героя справив неабияке враження на читача.

Байрон через свого героя висловлює розчарування, відразу до загальноприйнятих звичаїв, відчуття самотності, жагу до свободи. Ллє при цьому характеризує душевний стан героя як реакцію на інтереси та звичай його оточення. Він досліджує людські взаємини і виливає їх у свої твори.

Усі герої «східних поем» грішні, вони несуть у своєму серці почуття вини, сорому за власні вчинки. Вони ніби демонічні бунтівники, ідо повстали проти людей і Бога. Заради власної свободи руйнують на своєму шляху чужі долі, розбивають серця, йдуть проти усіх законів моралі і совісті. Їхній бунт це не реакція на політичне і соціальне становище, він вкорінений у їхню свідомість.

Д. С. Наливайко і К.О. Шахова у підручнику «Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму» вказують на інший тип героя. Гяур, Селім, Корсар, Лара, Альп, Уго «приносять іншим лише страждання, але трагічно страждають і самі. Їхня зовнішність романтично прегарна – бліде обличчя, палаючі очі, розвіяні чорні кучері, зморшки на чолі - свідчення пережитих мук, пристрастей і похмурих дум. Насправді це варіації одного людського типу, одного характеру. Хай їх походження, національність, події, що сюрмували такими, якими вони є, відмінні, але основа особистості титанічного індивідуаліста лишається тією ж. Він лише обертається в кожній поемі новими гранями, котрі доповнюють цей образ-тип» [1, 292].

Таким чином, герой Байрона є дещо неоднозначним. Він песиміст, егоїст і водночас людина, яка може щиро віддаватися коханню. Це грішний янгол, демон, який ніде не знаходить розради, але і сам страждає від цього. Тому особливість цього нетипового героя полягає в його двоїстості характеру, яка впливає на його життя та життя інших.